

Ἡ αίρειτικὴ αὐτὴ ζωὴ ἤτις καταστρέφει τὴν ιδιότητα τῶν ἀτόμων ἀπέναντι τῆς φύσεως ὅπως δημιουργήσῃ ἔθνη, ὑποτάσσεται μοιραῶς εἰς τὴν πνευματικὴν χειραφέτησιν τοῦ παλαιοῦ κόσμου τοῦ ἐργασθέντος ἐπὶ τόσους αἰῶνας πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐπιδρωῶντος θαυμασιῶς καὶ ἐπὶ τῶν λαῶν τούτων οὓς θὰ καθυποτάξῃ εἰς τὸ αἶσθημα μέχρις ὅτου ὁ νομιζόμενος εὗτος ἐκφυλισμὸς μετατραπῇ εἰς κοινωνικὴν ἐπιστήμην.

(Ἀκολουθεῖ)

ΤΡΙΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑΝ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ

ἔπι ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Αἱ φιλολογικαὶ ἐπετηρίδες, ὅπως καὶ καθὼς εἶδος ἐστῆς τιμητικῆς διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος, ὡς ἔκφρασις μιᾶς κύθορμῆτου ἀναγνωρίσεως, ἐνός πανηγυρισμοῦ ψυχικοῦ, ἀπερρέοντος ἀπὸ τὴν βαθυτέραν συνείδησιν τῶν πνευματικῶν φαινομένων, δὲν εἶνε κᾶτι τι συνειθισμένον μεταξὺ μας. Καὶ εἶνε φυσικόν ὅ,τι ἔγινε καὶ ὅτι γίνεται ἕως τῶρα νὰ ἔχῃ κᾶτι τι τὸ προσποιημένον καὶ τυπικόν καὶ ἀνειλικρινές, κᾶτι τι τεχνητὸν ὅπως οἴλου καὶ μιμητικόν, εἰς τόπον ὅπου δὲν ἔχει διαμορφωθεῖ ἀκόμη κάποια γενικωτέρα καλλιτεχνικὴ συνείδησις καὶ ὅπου οἱ ἄθροισμοὶ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ αἰσθήματος, ζοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν κοινὴν καὶ τρέχουσαν ζωὴν, ζένοι πρὸς τὸ κοινόν, ἄγνωστοι, παργνωρισμένοι, συγκεχυμένοι, ζῶντες ὡς μέσα εἰς νεφέλωμα. Δι' αὐτὸ τὰ ὀνόματα τὰ γνωστότερα, τὰ μᾶλλον κυκλοφοροῦντα εἰς τὴν καθημερινὴν χρῆσιν, τὰ μᾶλλον ἀκούόμενα, δὲν εἶνε ἐκαῖνα τὰ ὅποια θὰ δεσμεύσῃ μίαν ἡμέραν ἢ ἱστορίαν τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως τοῦ τόπου, ἀλλ' ὅσα ἐστηρίχθησαν περισσότερο εἰς ἓνα φόντον ἐξαρτικόν, δημιουργηθῆν ἀπὸ στοιχεῖα ἄσχετὰ καὶ ἀσύμφυλα, στοιχεῖα κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς λάμπσεως, στοιχεῖα ρεκλάμας συνήθους καὶ τετριμμένης, στοιχεῖα περιστάσεων παροδικῶν, ἐπιτυχιῶν ἐφημέρων, ἐν γένει τῶν γενικῶν ἐκαίνων καὶ ὁμοιομόρφων στοιχείων, τῶν ὁποίων ἢ συνδρομὴ εἴμπορεῖ νὰ ἀναδείξῃ ἀδιαφόρως ἓνα πολιτικόν ἢ ἓνα ἐπιστήμωνα ἢ ἓνα καλλιτέχνην ἢ ἓνα κοινωνικόν ἄνθρωπον. Μὲ τὴν σύγχυσιν αὐτὴν πολὺ ὀλίγοι εἴμποροῦν ἀκόμη νὰ διαβλέπουν καὶ νὰ διακρίνουν καθαρὰ εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς. Δὲν εἶνε δὲ παράξενον ἐὰν ὁ κ. Παλαμᾶς, ἀπὸ κάποιαν ὁμοιότητα τοῦ ὀνόματος—συγγέεται διαρκῶς καὶ ἀπὸ τοῦς πλέεν ἀνεπτυγμένους μὲ τὸν κ. Πόλέμην, ἐὰν ὁ κ. Παππαδιαμάντης εἶνε ὀλιγώτερον γνωστός ἀπὸ τὸν τελευταῖον χρονολόγον τῶν ἐφημερίδων, ἐὰν δὲν γνωρίζῃ κανεὶς ἂν ὑπῆρξε ποτὲ Μητσάκης, ἐὰν ποιηταὶ τῆς σημασίας τοῦ κ. Γρυπάρη καὶ τοῦ κ. Πορφύρα δὲν γνωρίζονται οὔτε κατ' ὄνομα ἀπὸ τοὺς περισσότερος Ἕλληνας, ἐὰν, ἐὰν. . . Δὲν εἶνε

παρέξενον ἀκόμη ἐὰν δὲν ἐωρτάσθῃ καὶ δὲν ἰορτάσθῃ ἴσως διὰ πολλὸν καιρὸν καμφορμῆς ἐπιτηρίδος τοῦ κ. Παππαδαμάντη ἢ τοῦ κ. Παλαμά ἢ τοῦ κ. Γαϊδάρου, ὅπως δὲν εἴπω παράξενον ὅτι ἕως τώρα αἱ μόναι ἰορτασθεῖσαι φιλοσοφικαὶ ἐπιτηρίδες εἶνε τοῦ κ. Σουφλίου μιᾶς δημοτικότητος στηριχθείσης εἰς τὰ ρητικώτερα στοιχεία τῆς πραγματικῆς εὐσεβείας τοῦ ποιητοῦ, ὅστις δικαιούται ν' ἀνεμίξῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἀπὸ τῆς μελλόντος, καὶ τώρα ἢ τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου, μὲς ἄλλης ἐνστασιαστικῆς, δικαίως ἰσχυρῆς καὶ σεβαστῆς, ἀλλὰ παραξηγημένως εἰς τὸν πραγματικὸν αὐτῆς καὶ εὐσεβῆ χαρακτήρα. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶνε παράξενον ἐφ' ὅτιν ζῶμεν εἰς μίαν ἀτμοσφαιρῆν συγχύσεως γενικῆς, ὅπου ἡ δόξα δὲν ἔχει ἀδικαιωτὴν ἀκόμη καὶ ὅπου ἡ κλίμαξ ἢ φάρος ἐπάνω ἀπὸ τὸ κοινὸν ἐπιπέδον εἶνε ἡ ἴδια διὰ τὸν ἐπιστήμιον, τὸν καλλιτέχνην, τὸν πολιτικὸν ἢ τὸν στρατιωτικόν. Εἰς τὸ τέλος κοινῶς, ὅταν μὲς ἐπισκεφθῇ ἡ δόξα καὶ μᾶς ἐναγκαλισθῇ ἢ ἐπιτυχίᾳ, νὰ τῆς ἐναγκαλιζώμεθα καὶ ἡμεῖς χωρὶς νὰ ἠξεύρωμεν καλά—καλὰ τοῦ τὴν χρεωστῶμεν καὶ καταντῶ ἐπομένως νὰ μὴ ἀναγνωρίζωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτὸν μας. Εἰς τὰ μεταλλικὰ λουτρά τῆς Λαμαλοῦς, ὅπου συρρέουν οἱ πάσχοντες ἀπὸ νεφροῦ φθίσι, ὅταν τὸ νερὸν φέρῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὰ σκέλη τῶν λουσομένων, τῶν ὁποίων ἔχει ἀισθηθῆναι ἢ αἰσθησῆναι, οἱ πάσχοντες συχνὰ ἐκλαμβίνουσιν τὰ χεῖρα σκέλη ὡς ἴδια τῶν καὶ βλέπει κανεὶς ἀνθρώπους θωπεύοντας μακαρίως τὴν γαστρονομίαν τοῦ γείτονος τῶν μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θωπεύουν τὴν ἰδικὴν τῶν. Εἰς τὰ νερὰ μὲς ἀναλόγου Λαμαλοῦς φαίνεται συχνὰ νὰ κολυμβῶμεν οἱ νεοῦλλοι.

Δὲν εἰξεύρω τί συμβαίνει ἀκριβῶς εἰς τὴν προσωπικὴν αἰσθησιν τοῦ πανηγυρίζοντος τὰς ἡμέρας αὐτὰς σφοδρῶς πρεσβύτου ἢ τὴν αἰσθησιν τῶν πανηγυριστῶν τοῦ. Δὲν εἰξεύρω ἂν ἔχασαν ἀκόμη τὰ σκέλη τῶν, ὅπως οἱ θεμῶνες τῆς Λαμαλοῦς. Εἰς τὴν πανηγυρικὴν αὐτὴν ἡμέραν δὲν εἶνε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξερευνηθῶν ὅσοι εὐχαίαι αἱ λεπτομέρειαι. Ὅλοι ἐρχόμεθα νὰ σφίξωμεν τὸ χεῖρ τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου καὶ νὰ τοῦ εὐχρηθῶμεν ἕνα ἐγκάρδιον εἰς ἕτη πολλὰ καὶ τὸ κ. Παλαμά εἰδικαιώτου μὲς πανηγυρικῆς ἐπιτηρίδος, ὅπως ἰδικαιώτου ὁ κ. Σακελλαρόπουλος, ὅπως θὰ ἐδικαιώτου τόσοι ἄλλοι: νεκροὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπρόφθασαν τὸ νεκροσχεῖν ἴθιμον, καὶ ζῶντες, οἱ ὁποῖοι διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον δὲν ἔλαβαν τὴν εὐτυχίαν νὰ ἐεργάσων ἕνα σταθμὸν τῆς ζωῆς τῶν. Ὅ,τι δικαιώμεθα ἡμεῖς εἰς τὴν ἐπίσημην αὐτῆς στιγμῆν εἶνε νὰ γνωρίζωμεν πρὸς ποῖον ἀποτείνονται αἱ εὐχαίαι μας.

Κανεὶς δὲν θὰ μᾶς ἐρωτήσῃ βιβλια ποῖος εἶνε ὁ κ. Βλάχος, εἴτε ἑαυτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐρωτοῦν περισσότερον εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς εἶνε καὶ οἱ περισσότερον γνωρίζοντες αὐτόν. Ὅταν φθάσῃ κανεὶς νὰ χρηματίσῃ ὑπουργός, πρέσβυς, βουλευτής, κανεὶς δὲν ἐρωτᾷ ποῖος εἶνε. Ὑπάρχουν κορυφαὶ ὄραται εἰς ὅλεν τὸ Ἑλληνικόν. Ὁ κ. Ἀγγελος Βλάχος εἶνε ὁ Ἀγγελος Βλάχος. ἔχει τὴν γενεὰν σφραγίδα τοῦ

«έπιφανούς». Είμπορούσε νά έσρτάση μίαν έπετηρίδα πολιτικήν ή διπλωματικήν, όπως είμπορούσε νά έσρτάση μίαν έπετηρίδα ανθρώπου τών γραμμάτων, εις τήν γενικωτέραν σημασίαν τού όρου. Ό κ. Βλάχος έπροτίμησε τήν τελευταίαν, μολονότι εις μίαν στιγμήν, κατά τήν όποιαν τόν περιέβαλλεν ή αύστηρά άτμοσφαιρα του κοινοβουλίου, άπηρνήθη τήν φιλολογίαν όπως ό Πέτρος τόν 'Ιησεϋν. 'Αλλ' έπειδή επανέρχεται κανείς, κατά τήν παροιμίαν, εις τούς πρώτους του έρωτας, ό κ. Βλάχος ήθέλησε νά επανορθώση τήν άπιστίαν του και εις τας δυσμάς του βίου του, πριν ή άλέκτωρ φωνήση τρίς, ήθέλησε νά εύρεθῆ περικυκλωμένος, από τούς ανθρώπους τών όποιων ύπήρξε συνάδελφος εις τήν πρώτην του νεότητα. Έπομένως όλοι ήμεις, όσοι από τά διάφορα βήματα του φιλολογικού τύπου έρχόμεθα νά κάμωμεν τό έγκώμιόν του εις τήν έπίσημον αϋτήν στιγμήν, του όφείλωμεν όλην τήν ειλικρίνειαν και τήν αλήθειαν τήν όποιαν μᾶς επιβάλλει ή ευγένεια της τέχνης εις τήν όποιαν δουλεύομεν κατά τό μέτρον τών έσωτερικών μας δυνάμεων.

Η ειλικρίνεια αϋτή κάποτε εξαφνίζει τό ασυνείθιστον έδω κοινόν. Τα όρια της φιλολογικής ή έπιστημονικής γνώμης προκειμένου περι προσώπων, συγχίονται άκόμη με τά όρια τών έφημεριδογραφικών φιλοφρονήσεων και μία φιλόφρων και άσημντος δημοσιογραφική σύστασις ενός νέου τόμου ποιημάτων της Κας Πίπιζα θεωρείται ως τό ίδιον περίπου πράγμα όπως μία κριτική δι' ένα άνεγνωρισμένο συγγραφέα. Δι' αϋτό πολλάκις οι έπεικείστεροι χαρακτηρισμοί κρίνονται ως δυσμένειαι και επιθέσεις και κακίαι προσωπικαί, ώστε νά άκούεται συχνά τό έρώτημα, τί τάχα προσωπικόν έχει ό δεινα με τόν τάδε ώστε νά τόν κακομεταχειρίζεται κατ' αϋτόν τόν τρόπον. 'Ας άφίσωμεν δε τήν σύγχυσιν τών κοινωνικών όρων της ευπρεπείας και της συμπεριφοράς με τήν έλευθερίαν της γνώμης, ως αφήσωμεν ότι τό νά κρίνουν οι νεώτεροι τούς γεροντοτέρους ή οι άσημότεροι τούς έπισημοτέρους, θεωρείται άκόμη άσέβαια και έλλειψις άνατροφής—έξεις εις τας όποιας είν επρόκειτο κανείς νά υποταχθῆ, προκειμένου περι του κ. 'Αγγέλου Βλάχου, δέν έπρεπε νά φέρη εις τό τυπογραφείον παρὰ ένα μεγάλο θαυμαστικόν και τήν υπογραφήν του. 'Εγώ δέν πρόκειται νά κάμω κριτικήν του έργου του κ. Βλάχου εις τας συντόμους αϋτάς σελίδας, ώστε νά θεωρηθῆ ότι προετοιμάζω τό κοινόν μου, διὰ μίαν επίθεσιν. 'Εξ άφορμής της έπετηρίδος αϋτης, περιστρεφόμενος άπλώς περίξ του θέματος, ρίπτω μερικάς σχετικάς σκέψεις. Και συγκρίνω άπλώς τί γίνεται έδω και τί γίνεται άλλου, όπου ή έλευθερία της γνώμης και ή ειλικρίνεια της σκέψεως σείει τόσον συχνά πρόβριζα δόξας ύψουμένας ως ουρανοκομήκη και στερεά δένδρα, όπου ή όρμη τών νέων ιδεών δέν εύρίσκει φραγμόν εμπρός της, όπου ό έλληνικός όρος scatologie άντ'αχί από σοβαρότατα κριτικά χαίλη επάνω από τόν νιοσκαφή τάφον ενός Ζιλά, όπου με τόν έπίσης έλληνικόν όρον polyurie έχαρακτηρίσθησαν σελίδες τας όποιας ούτε ώνειριύθημεν έδω, όπου συγγραφείς της πρώτης γραμμής τιτλοφορούνται συχνότατα imbeciles και όπου αί δόξαι

και αὶ φῆμαι κοσκινίζονται ἀπὸ ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ κόσμια. Καὶ φαντάζομαι ἔαν θὰ ἐτολμοῦσε ποτὲ ἕλλην λόγιος, χωρὶς νὰ λιθοβοληθῆ, νὰ εἰπῆ ἔξωθεν εἰς τὸν κ. Βλάχον ἢ τὸν κ. Ροῖδην, ὅ,τι εἶπε νεμίζω ὁ Μιρκπὸ πρὸς τὸν Σαρσαί, εἰς ἓνα ἀρθρον του : «Κύριε Σαρσαί, δὲν συλλογίζεσθε ὅτι εἶσθε γέρον καὶ πλεθωριαῖος, ὅτι εἰμπορεῖτε καμμὶαν ἡμέραν νὰ πάθετε ἀπὸ συγκιπὴν εἰς τὸ θέατρον, ὅτι θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ σὰς κουβαλήσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ καθίσματα, ὅτι θὰ ἐνοχλήσατε ὄλους τοὺς θεατὰς μὲ τὸν θάνατόν σας κτλ.» ! Ὁ ἐυστυχῆς ὁ Σαρσαί δὲν ἦτο Ἕλλην καὶ ἔπερνε τὰ πράγματα φυσικά. Καὶ ἐντὶ νὰ θυμῶνῃ εἶπε ἀέπατος : «Ἢρὲ ἀδελφέ, αὐτοὶ οἱ νέοι δὲν μᾶς ἀφίνουν νὰ ὠριμάσωμεν καλὰ καὶ νὰ πείσωμεν μόνοι μας σὰς τοὺς σάπιους καρπούς ἀπὸ τὸ δένδρον. Καὶ καλὰ κουνοῦν τὸ δένδρον εἰς νὰ μᾶς ρίψουν μίαν ὥραν ἀρχίτερα, πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς μας.» Δὲν ὑποθέτω ὅτι ὑπάρχει κανεὶς, ὁ ὁποῖος κουνεῖ τὸ δένδρον ἀπὸ τὸ ὅποιον κρέμεται ὁ κ. Βλάχος. Ἄλλ' ἂν εὐρεθῆ κανεὶς τῶρα ἢ ἀργώτερα νὰ τὸ κουνήσῃ, ἢ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἀνυπόκωτον κοινόν, ὅτι αὐτὰ γίνονται καὶ εἰς τοὺς Παρισίους.

Δὲν πρόκειται εἶπα εἰς ὀλίγας γενικὰς σελίδας, εἰς ἀφορμῆς τῆς πνευματικῆς κριτικῆς τοῦ κ. Βλάχου, ν' ἀναλύσω καὶ νὰ σφραγίσω τὸ ἔργον του. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶνε πολυμερὲς καὶ ἤρχισαν ἤδη μερικοὶ νὰ ἐνοχλοῦνται μὲ αὐτὸ ἐπὶ εἰδικῶν σημείων. Ὁ κ. Βλάχος ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, κωμωδίας, κριτικὰς μελέτας, μετέφρασεν εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη, ἀναμίχθη εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τόπου, συνέθεσεν ἀκόμη λεξικά ὀγκωδέστατα, ἐδημοσιογράφησεν, ἔλαβεν ὅ,τι εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ ἄνθρωπος τῆς παιδείας, τῆς εὐφροίας καὶ τῆς σχολαστικότητος του, κρατῶν ἐπὶ μίαν πεντηκονταετηρίδα τὴν πέναν εἰς τὰς χεῖρας του. Ἐὰν ἔχῃ κανεὶς ἄριον νὰ ἐνασχοληθῆ μὲ τὸ ἔργον του ἢ ὅλην δὲν θὰ τοῦ λείψῃ. Τὸ πιθανώτερον εἶνε ὅτι θὰ τὸν κατατάξουν εἰς τὰ γενικὰ πνεύματα, τὰ φερόμενα πρὸς ὅλα τὰ σημεία, τὰ ἐνοχλοῦμενα εὐρύτερον τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ δὲν θὰ εἶνε ὑποθέτω ὁ ἀκριβής. Τὰ γενικὰ αὐτὰ πνεύματα φκίνονται διαφορικῶς ποιότητος καὶ διαφορικῆς συνθέσεως, ἀπὸ ἐκείνην τοῦ κ. Βλάχου. Ἡ σχετικὴ δὲ πλειονότης τῶν γενικοφανῶν πνευμάτων εἰς τὸν τόπον μας καὶ κυρίως εἰς τὴν ἐποχὴν, ὅπου ἔζησεν ὁ κ. Βλάχος, (Ραγκαβῆς, Ἀφεντούλης, Ἀναγνωστάκης) τείνει νὰ πιστώσῃ ὅτι εἶνε ἔκφρασις μᾶλλον μιᾶς ἀτμοσφαιρῆς πτωχείας καὶ πενιχρότητος. Εἰς μίαν ἐποχὴν πτωχῆς, πνευματικῆς παρθενίας, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐξέλαμψαν μερικαὶ μεμονωμένα καὶ μακροσμένα ἀπ' ἄλλήλων πνευματικὰ δυνάμεις, οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἀέπαι πραικισμένοι περισσότερον τῶν ἄλλων, οἱ εὐτυχεσάντες νὰ τύχουν μιᾶς μερφόσσης ἀνωτέρας, νὰ σπουδάσουν εἰς τὴν Εὐρώπην, νὰ μάθουν ξένας γλώσσας, νὰ ἐπικοινωνήσουν στενώτερον πρὸς τὴν ἔξω τοῦ κράτους κίνησιν, ἔγιναν κατ' ἀνάγκην ὀλίγον πολυτεχεῖται. Ἡσθάνθησαν τὴν εὐγενῆ ἀνάγκην νὰ χρησιμεύσουν πρὸς περισσότερον,

ποῖος ὀλιγώτερον ὡς διερμηνεῖς καὶ ὡς κικέρωνες τοῦ ἀφυπνιζομένου ἔθνους εἰς τὸν δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ. Συγγραφεῖς, ποιηταί, κριτικοί, μεταφρασταί, ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου καὶ ἠθοποιοὶ κάποτε οἱ ἴδιοι, ὅλα μαζί. Ἐὰν δὲν ἦσαν αὐτοὶ εἰς τὸ μέσον κάθε πνευματικῆς κινήσεως, ποῖοι ἄλλοι θὰ ἦσαν; Αὐτοὶ ἐγνώριζον τὰ περισσότερα γράμματα, τὰς περισσότερας γλώσσας, αὐτοὶ εἶχον εἰδῆ τὸν ξένον κόσμον, τὰ ξένα θέατρα, τὴν ξένην ζωὴν, αὐτοὶ ἦσαν εἰ φωστῆρες. Δὲν ἔπρεπε νὰ κρύπτουν τὸν λύχνον ὑπὸ τὸν μῶδιον. Καὶ ἐν τὸν ἐκρυπτον, πρέπει νὰ τοὺς τὸ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς. Ἀπαράλλακτα ὅπως εἰ ἱερεῖς τῶν χωρίων—ἐξαιρετικὰ πρόσωπα τῶν μικρῶν κοινωνιῶν—εἰ χρησιμεύοντες εἰς τὸ ποιμνιὸν των ὡς λειτουργοί, ὡς διδάσκαλοι, ὡς ἱατροὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὡς νομικοὶ σύμβουλοι, ὡς μηχανικοὶ, ὡς ὁδηγοὶ καὶ φωστῆρες. Τὸ κράτος αὐτό, ὅπως ἡ κοινωνία, ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην των. Τοὺς εἶδε τὰς θέσεις, τὰς ἐδρας τοῦ πανεπιστημίου, τὰ ὑπουργήματα, τὰ ἀξιώματα. Ποιητὴς καὶ καθηγητὴς, καὶ πρέσβυς καὶ ἀρχαιολόγος καὶ ὑπουργός καὶ σύμβουλος εἰς ὅλα καὶ δι' ὅλα ἦτο συνειθισμένον φαινόμενον. Κατάστασις χαρακτηριστικὴ μῆς ἐποχῆς πρωτογενοῦς καὶ ἀσυναρτήτου. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἐκλείπτου βαθμηδόν, ἐφ' ὅσον ὀργανώνεται τὸ ἔθνος καὶ ἡ κοινωνία. Καὶ μαζί μὲ αὐτὴν ἐκλείπτου καὶ τὰ πρόσωπα. Ἡ αὔριον δὲν θὰ ἐπανίδῃ πλέον ὑπὸ τὴν παλαιὰν μορφήν ἕνα Ραγκαζῆν, ἕνα Βλάχον. Ὁ ἴδιος ὁ κ. Βλάχος, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ξαναγεννηθῆ θὰ ἦτο διαφορετικὸς Βλάχος, ἴσως καλλίτερος ἴσως χειρότερος, ἴσως ἐπισημότερος, ἴσως ἀσημότερος, ἴσως μεγαλειότερος, ἴσως μικρότερος. Ἀλλὰ διαφορετικὸς πάντοτε. Τὰς λεπτομερείας αὐτὰς δὲν θὰ παρῶν, ὅπως οὐδέποτε θελήσῃ νὰ ἐνασχοληθῆ μὲ τὸν κ. Βλάχον καὶ τὴν ἐποχὴν του. Ἡμεῖς κάμνομεν μίαν στοιχειώδη ὑποτύπωσιν.

Κανεὶς δὲν θ' ἀρνηθῆ τὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὸ ἀφυπνιζόμενον ἔθνος ἢ γενεὰ αὐτῆ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν. Ἀφιέρωσαν τὴν ζωὴν των εἰς ἕνα ἔργον διαφωτισμοῦ καὶ μορφώσεως. Ἰσως ἐδλάψαν πολλάκις μὲ τὸν σχολαστικισμόν των, μὲ τὰς πρελήψεις των, μὲ τὸν μισαναισμόν των. Ἡ πρόθεσις των δὲν ἦτο αὐτῆ. Ἡ γενεὰ ἢ ὁποία ἐρχεται, ἢ γενεὰ ἢ ὁποία θὰ ἐξετάσῃ νηφαλιώτερον καὶ ψυχρότερον τὸ παρελθόν θ' ἀποδώσῃ εἰς ἕνα ἕκαστον ὅ,τι τοῦ ἀνήκει. Ἐὰν ὁ λόγιος, ὁ ἐσφτάζων σήμερον τὴν πεντηκονταετηρίδα του, φαίνεται θλιβερῶς ἐπιζήσας ἑαυτοῦ, ἐὰν αἰ δάφναι του αἰ φιλολογικαὶ ἐφυλλορρόησαν, ἐὰν ὅλοι οἱ τίτλοι του δὲν διατήρησαν τὸ χρῶμα των, ἐὰν τὰ διαβάτηρια του διὰ τὴν ἀθανασίαν δὲν φαίνονται τόσον τακτικά, ὅσον θὰ ἐφαίνοντο πρὸ εἴκοσι ἐτῶν, τὸ σύνολον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δράσεως του εἶναι πάντοτε ἕνας τίτλος τιμῆς δι' αὐτόν. Ἀλλ' ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρόοδος φέρει πολλάκις μαζί τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ διαψεύσεως. Ὁ κ. Βλάχος ὑπῆρξε εἰς τὴν ἐποχὴν του ποιητὴς μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Σήμερον ὁ κ. Πορφύρας εἶνε μόνον ποιητὴς, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πρέσβυς. Ὁ κ. Βλάχος εἰς τὸν καιρὸν του ὑπῆρξε διηγηματογράφος μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Σήμερον ὁ κ. Βλαχογιάννης π. χ. (διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν τὸν Παππαδισμάντην) εἶνε μόνον διηγηματογράφος ὁ ὁποῖος δὲν θὰ γίνῃ

ποτὲ ὑπουργός. Ὁ κ. Βλάχος εἰς τὸν καιρὸν τοῦ εἶχε ὡς τίτλον τὰς καλὰς μεταφράσεις του. Σήμερον π.χ. ὁ κ. Κενδουλάκης διηγηματογράφος καὶ χρονογράφος σπανίου ταλάντου, οὔτε καταδέχεται ν' ἀναφέρῃ μίαν ἰκατοστὴν μεταφράσεωσιν του. Καὶ οὕτω καθεξῆς. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς νέους αὐτοὺς δὲν θέντικαίρεσεν τὰς τιμὰς, τὰς ὁποίας ἐχάρηκεν εἰς τὴν ζωὴν του ὁ ἐορτάζων λόγιος, πρὸ τοῦ ὁποίου τὸ μέλλον ἀνοίγεται δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ παρελθόν καὶ τὸ παρόν. (Ὁ καιρὸς ἔλλοπιον. Ἡ δόξα καὶ ἡ εὐδοκίμησις καὶ ἡ λάμψις τῶν ὀνομάτων ἴγναυς δυσκολώτερα ἀλλ' ἄσφαλδέστερα. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε. Ἡ ἱστορία—ἡ φιλολογικὴ ἱστορία—θα κρίνῃ κάθε ἓνα μὲ τὴν ἐποχὴν του καὶ θὰ ζῶσιν εἰς τὸν καθένα τὴν θέσιν του. Ὁ κ. Βλάχος εἰς δὲν ἀφίγη ἴσως καμμίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐπιμορφωτικὴν φιλολογίαν τοῦ τόπου, εἰς τὸ μέλλον ἐμφανίζεται ἐμπρὸς του ὀλίγον ὀστρεπεύον, δὲν πρέπει νὰ παραπονηθῆται. Τὸ κεφάλαιον, ποῦ ἐτόκισεν εἰς τὴν ὁδὸν, τοῦ ἀπεφερα πιστωσιωτάτους τόκους εἰς τὴν ζωὴν του, ὥστε νὰ ἦεν ἀποζημιωμένος διὰ πᾶσαν γλισχρότητα τῆς φιλαργύρου ὑστεροφημίας. Ὁ κ. Βλάχος ἔχει ἔσφασι ἐπὶ τῶν ὁποίων γὰναπαυθῆ καὶ δύναται νὰτενίσῃ τὸ μέλλον μὲ τὸν ἴδιον περιφρασευτικὸν μορφασμόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἠτένισεν τὸν Βάγνερ καὶ τὸν Ζελλ, τόσοις μεγάλως καὶ τόσοις μικροῦς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὄλην τὴν γενίαν τὴν ὁποία ἔθετο ὀπισθὸν του. Ἐπὶ τέλους ὅταν ἐκλήπῃ κανεὶς γαῖα μιχθῆται πυρὶ. Ἡ ὑστεροφημία εἶνε μίση χίμαιρα. Ἄς τὴν ἀφίσῃ ὡς παρηγορίαν εἰς ἐκαίνους, οἱ ὁποῖοι, ζῶντες ἢ νεκροί, εἰς ἀπέλαυσαν οὔτε τὸ ἓνα ἑκατοστὸν τῶν θωπειῶν καὶ περιέβαλαν τὴν ζωὴν του καὶ τὸνομά του.

Γνωρίζω καλὰ ὅτι ὁ κ. Βλάχος εἰς τὰς ὀλίγας, εἰλιαρινεὶς αὐτὰς γραμμὰς θὰ μορφάσῃ ἀκόμη μίση φορὰν τὸν ἱστορικὸν μορφασμόν του καὶ θὰ ζῶσιν ὅπως πάντοτε ἓνα ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματός του. Ἄς εἶνε ὅμως βέβαιος ὅτι τὴν στιγμὴν αὐτὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐορτάζει τὴν πεντηκονταετηρίδα μιᾶς ἐργασίας ἐπιμόνου καὶ ἀδιαλείπτου καὶ μιᾶς δράσεως συνεχούς καὶ ἀδιαπτώτου, ὄλοι ἡμεῖς, νεώτεροι καὶ παλαιότεροι, ὅσον καὶ ἂν μὰς χωρίζουν διαφοραὶ ἀντιλήψεις καὶ ἰδεῶν, συγκεντρωμένα μὲ ἀγάπην τριγύρω του καὶ σφίγγεμεν μὲ μίση ἑκατόριον εὐχὴν τὸ χεῖρ, τὸ ὁποῖον ἐκράτησε τὴν πένναν ἐπὶ ἓνα ἡμιόλιον αἰῶνος. Τὸ ἄλλο εἶνε ζήτηματα τῆς αὔριου.

